

האם מועיל לשיטת הרמב"ם להודיע לחתן שהיא נידה?

חלקת מחוקק. בית שמואל – אם מודיעים לו שהיא נידה ועושה חופה, ודאי קנה אותה לכל דבר לכו"ע וגם לענין תוספת, כי עושה חופה כדי לבעול כשתטרה. [ורק כשאינו יודע שפרסה נידה קודם אין קנין, כי קנה על דעת לבעול בסוף החופה]

פתחי תשובה בשם פנינים מאירות ובית מאיר – חלקו על הח"מ והב"ש, שלשיטת הרמב"ם, גם אם ידע שהיא נידה אינו קונה החופה, והלכה זו של ר"י נאמרה רק ע"פ שיטת הרא"ש שחופת נידה קונה. **וכ"פ ביביע אומר**.

חלקת מחוקק – אע"פ שהרא"ש כתב בתשובה הנ"ל כדעת הרמב"ם, מ"מ בתשובה אחרת וגם בפסקיו חזר בו, ופסק שחופת נידה היא חופה לכל דבר, אע"פ שלאחר ייחוד מפחדת עדין לטבול ולא ראויה לביאה, מ"מ יורש. **וכ"פ הדרכי משה והבית שמואל למעשה**.

לכן נידה שכנסה קודם שבת, זכאי לכל הדברים ולכן יכולה לטבול בשבת. ואין כאן שום איסור אע"פ שקונה בזה תוספת כתובה.

נתינת טבעת לכלה נידה

מהרי"ל – מניח לטבעת ליפול לידה.

אור זרוע – מקבלת הטבעת כמו בכל קידושין כי אינה אשתו עדין ואין איסור מסירה ואין לחשוש לנגיעה.

באר היטב – המנהג כאור זרוע, **וכ"פ ילקוט יוסף ונישואין כהלכתם**.

המ"א

1. לפי שיטת הרמב"ם וסיעתו צריכים לכתוב הכתובה קודם החופה, כדי שתהיה חופה הראויה לביאה. לפי שיטת הרא"ש וסיעתו, אפשר לכתוב גם אח"כ. מ"מ נוהגים לתת קודם לכן.

חלקת מחוקק. בית שמואל – אפילו לדעת הרמב"ם שחופת נידה אינה חופה ניתן להקל בכתובה בדיעבד כי איסור שהיה בלא כתובה הוא מדרבנן. אמנם לכתחילה צריך לכתוב קודם כדי שתהיה מיד ראויה לגמרי לביאה. ולדעת הרא"ש אפילו לכתחילה אפשר לכתוב ולתת כתובה אח"כ.

שער המלך – לשיטת הרמב"ם, אפילו אינה ראויה לביאה מחמת איסור דרבנן כגון כתובה אינה חופה.

2. אעפ"כ, כתב הרא"ש בתשובה שאשה שחולה במחלה סופנית וכנסה במטתה תחת החופה, אינו יורשה כי זו ודאי חופה שאינה ראויה לביאה.

חלקת מחוקק – **הקשה על הרמ"א**. שהרי הרמ"א הביא את ההלכה מתשובת הרא"ש, והוא פסק ע"פ שני טעמים:

טעם אחד שזו כמו חופת נידה. אבל לפי מה שפסקנו לעיל לפי רוב האחרונים שפסקו שחופת נידה היא חופה **וכן פסק הדרכי משה בעצמו**, ה"ה כאן. ועוד, שזו עדיפה מנידה כי ראויה להערה. ורוב חולים לחיים.

טעם נוסף שלא יורש זה משום אומדן דעת אביה במקרה המדובר, שכתב לבתו נכסים כדי שילכו להקדש ולא כדי שמישהו ינצל את זה, יתחתן איתה ויזכה בירושה. משמע שבלא הקדש של אביה כן יורש אותה וזה נחשב כחופה לכל דבר.

ט"ז – ג"כ הקשה קושיה דומה על הרמ"א מדוע החליט שתמיד הקדושין פוקעים גם במקרה בו האשה יש לה נכסים ורוצה שבעלה שמקדש אותה יהיה יורש שלה, שהרי בממון דברי שכיב מרע קיימים וכ"ש כאן. לכן חלק על הרמ"א וכתב שהקדושין תופסים.

ועוד, גם במקרה של הרא"ש הקדושין תפסו והבא עליה חייב מיתה, אלא רק לענין הירושה אינו יורש.

בית שמואל – הסביר שהרמ"א מחלק בין נידה שתהיה בסוף ראויה לביאה, לחולה סופנית שלא תהיה ראויה אף פעם. **וכ"כ בפת"ש**.

דיני ארוסה**שנ"ע**

1. כרמב"ם, שארוסה אסורה לבעלה מדרבנן עד שיכנסו. ואם בא על ארוסתו בבית חמיו מכים אותו מכת מרדות.

פת"ש – אפילו אם בא עליה בלא חופה וז' ברכות ויש לו ממנה כמה ילדים, כופים אותו לעשות חופה ולא חוששים ללעז על ילדיו הראשונים.

המ"א – אפילו בייחוד אסורים, כי דינה כפנויה לענין יחוד. **לכן כתב המרדכי** שאם הם דרים בבית אחד מברכים ז' ברכות פן יתייחדו. **ובכלבו כתב**, שלכן אסור להם לדור בבית אחד שלא יקוצו זה בזה. וה"ה במשודכים שאסורים בייחוד גם יש לחוש שלא לדור בבית אחד (אגודה).

לכאורה קשה, מה יועיל לעשות ז' ברכות, הרי בסעיף ב' נפסק שז' ברכות בלא יחוד לא מהני ונחשבת עדין כארוסה?

חלקת מחוקק – אם הם שוהים בבית אחד **אז זה בחצר של שניהם**, ולכן היחוד שלהם נחשב כנישואין וממילא צריך לברך ז' ברכות ומותרת. והאיסור הוא רק **חתן חדר בבית אחר** כגון בבית אביה, שאז לא נחשב כיחוד ואז אין טעם לברך ז' ברכות.

בית שמואל – אם דרים בבית אביה צריך שיתכוון בביאה לשם נישואין ואז מותרת לו. **לרמב"ם** מותרת מיד אפילו בלא ברכות, **ורש"י**,

תוספות ומרדכי צריך שיברך ז' ברכות. אם זה בבית שלהם מן הסתם כוונתו לשם נישואין.

2. זה שאסור לארוס לבוא על ארוסתו קודם חופה זה אפילו אם קידשה בביאה, שאסור לו לבוא עליה בשנית עד יעשה לה חופה.

מדי חופה?

המב"ם – הבאה לתוך ביתו וייחוד לשם נישואין (לשיטתו שצריך חופה הראויה לביאה). ואפילו קידש בביאה אסור לו לבוא עליה פעם נוספת עד

שיתייחד לשם נישואין.

האם לרמב"ם צריך ייחוד ממש? בית שמואל, לחם משנה, שער המשפט – צריך ייחוד גמור. **חלקת מחוקק, בית מאיר** – מספיק ייחוד במקום צנוע וכיון שיכול לומר "הוציאו כל איש מעליו" זה נקרא הראוי לביאה, **וכ"כ בפני יושע ובילקוט יוסף**.

ה"ן – חופה זה כל שהביאה הבעל מבית אביה לביתו אפילו בלא ייחוד. ונלמד מהפסוק "ואם בית אישה נדרה", משמע שכל זמן שהיא בבית בעלה היא ברשותו.

חלקת מחוקק – כו"ע מודים לדברי הר"ן שיחוד לבד אינו חופה. וכן הדין בין בבתולה ובין באלמנה.

בית שמואל – הרמב"ם חולק על הר"ן, אלא אינה נשואה עד שיביא אותה לתוך ביתו וייתייחד עמה. וגם לר"ן זה דוקא בבתולה, אבל באלמנה חייב יחוד, כי חופה לא קונה באלמנה ע"פ הירושלמי ולכן הבאה לביתו שהיא חופה לא מספיקה אלא צריך יחוד.

ארחות חיים בשם העיטור בשם י"א – חופה זה הסודר שפורסים על ראש החתן והכלה בשעה שמברכים ברכת חתנים. (זה המקור לחופת הכלונסאות שלנו) **הבית יוסף דחה דעה זו** כי כתוב בירושלמי שצריכה להיכנס לחופה. משמע מקום מיוחד.

ארחות חיים בשם בעל העיטור, רא"ש – כאשר מוסרה האב לבעל ומכניסה לבית שיש בו חידוש כגון סדינים המצוירים. וזה נחשב כהכניסה לתוך ביתו. **תוספות** – חופה של בתולה היא משעה שיוצאת בהינומא (חופה לשון כיסוי), ושל אלמנה משעת הייחוד, כי אלמנה לא יוצאת בהינומא ע"פ הירושלמי:

"הלין דכנסין ארמלין בע"ש צריך למכנסה מבע"י".

רבנו ירוחם – כל מקום שמכניסה לרשותו נקרא חופה.

שו"ע

1. פסק כרמב"ם, שחופה זה המביאה לתוך ביתו ומתייחד עמה וזה נקרא נישואין. **וכ"כ שער המלך**.
חלקת מחוקק, בית שמואל – אבל אם הביא אותה לתוך ביתו רק לפי שעה שלא לשם נישואין, אינה נקראת נשואה.
2. פסק כר"ף, שאם בא על ארוסתו לשם נישואין אחר הקדושין בלא חופה, משיערה בה בביאה, קנאה והרי היא כאשתו לכל דבר.
הר"ן הקשה על זה מדוע אם עבר איסור ובעל בלא חופה קונה אותה? **ותרץ**, שאכן אם בא באיסור בלא כוונת נישואין אכן לוקה ולא קונה, אבל אם בא עליה לשם נישואין קונה ואינו לוקה, ואח"כ יברך ז' ברכות. (חלקת מחוקק ובית שמואל)

המ"א

1. הביא את שאר הדעות לגבי הגדרת החופה: דעת הר"ן שמספיק הבאה לבית גם בלא ייחוד, דעת העיטור שהסודר שפורסים מספיק ודעת התוספות משתצא בהינומא ואלמנה משתייחד.
 2. כיום נוהגים שהחופה היא מקום בו פורסים יריעה ע"ג כלונסאות ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים ומקדש אותה שם ומברכים ברכת ארוסים וגם ברכת נישואים ומוליכים אותם לבית ואוכלים יחד במקום צנוע וזו החופה הנוהגת עכשיו.
- חלקת מחוקק** – ופשוט שכל זמן שלא קידש אותה אין חופה קונה קודם קידושין, וכשהתקדשה נקראת למפרע נשואה לדעת התוספות. ולשאר הפוסקים הנשואין נגמרים רק בזמן היחוד כשאוכלים במקום צנוע.

המנהג למעשה בחופה

שער המלך – הלכה כרמב"ם והשו"ע שהחופה היא ייחוד הראוי לביאה.

ב"ת – מנהגינו בגלל הספק לנהוג את כל המנהגים, ולכן נוהגים שהחתן מכסה ראש הכלה בסודר וזה נקרא שמסר האב לבעל וזו ההינומא. וכן נוהגים, שבשעת הקדושין וברכת החתנים שפורסים יריעה ע"ג כלונסאות ומעמידים שם החתן והכלה ומברכים את הברכות כדי שכולם ישמעו ואח"כ **מתייחדים במקום צנוע ואוכלים שם וא"צ ייחוד גמור** (כדעת בעל העיטור), **שזה עיקר החופה**. **וכ"כ חלקת מחוקק ורבי יעקב מליסא**. ואם היתה נידה אז אח"כ כטובלת מותר לו לבוא עליה ביאה ראשונה ואפילו בשבת ואין כאן איסור קונה קנין בשבת כי כבר קנה קודם.

בית שמואל – כתב את דברי הבי"ח אך הדגיש שבמקום שאוכלים צריך יחוד גמור הראוי לביאה. הפת"ש הסביר בשיטתו שהלכה כר"ן שחופת בתולה לא צריכה ייחוד הראוי לביאה, אלא שיש לצאת גם לדעת הרמב"ם, אך אין זה לעיכובא.

גר"א, ט"ז: (ס' סא ס"ק א) – העיקר כדעה שצריך לפרוס כלונסאות.

דרישה: (ס' סה ס"א) – העיקר כדעה שמכסים את הכלה בהינומא.

חופת אלמנה

ירושלמי – "הני דכנסין ארמלין בע"ש צריכים להיכנס מבע"י".

חלקת מחוקק, דגעת הר"ן – לדעת הר"ן שהבאה לתוך ביתו קונה, ה"ה באלמנה, ולכן אם נישאה ביום ששי בלא יחוד, מותרת להתייחד בשבת ואם נישאה נידה מותרת בטבילה בשבת. הירושלמי שחייב ייחוד, דיבר במקרה שכונסים אלמנה ועדין לא היתה בביתו כלל. **וכ"כ הר"ר אליעזר אשכנזי**.

תוספות, רא"ש, רמב"ם, ע"פ הבית שמואל – פסקו ע"פ פשוט הירושלמי שצריך יחוד הראוי לביאה ושונה דין אלמנה וחמורה מבתולה. ולכן אסור לה לטבול בשבת אם היתה נידה או להתייחד אם לא התייחדו קודם. [ולרמב"ם לא שונה דין בתולה מאלמנה]. **וכ"כ שו"ע (ס' סד סע' ה) והב"ש (שם)**

ופת"ש ומשאת בנימין.

מהר"ל ג"ת – פסק כרמב"ם וגם כירושלמי ולכן באלמנה לא מספיק יחוד הראוי לביאה כי החמירו יותר אלא צריך ביאה ממש. הבית שמואל ציין שלשיטה זו לא צריך גמר ביאה אלא העראה, ותמה על מהר"ל שמשמע מדבריו שצריך גמר ביאה.

מנהגים נוספים בחופה

המ"א

1. כרמב"ם והרא"ש, שאם כנס ולא ברך ז' ברכות של חתנים, החופה נחשבת חופה גמורה כי ברכות לא מעכבות. ומברך אחר כמה ימים ולכתחילה קודם שמתייחד עמה. וכיום נוהגים לברך אותם תחת החופה קודם שהתייחדו.
בית שמואל – זה דעת הרמב"ם והרא"ש, שמה שכתוב "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנידה" הכוונה כלה בלא חופה, אבל המרדכי סובר ברכות ממש וכן סברו רש"י ותוספות.
בית שמואל – אע"פ שאמרו שכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנידה, מ"מ זה לא כנידה ממש, שהרי זה רק איסור מדרבנן ובידו לברך הברכות. נהגו להתענות ביום החופה.
2. **מדוע? מהר"ם מינץ** – זהו יום סליחה ומחילה על עונותיהם (ב"ח). לכן ראוי להשלים התענית. ועוד טעם, שמא ישתכרו ולא תהיה דעתם מיושבת עליהם. לפי זה א"צ להשלים את התענית, אבל ולפי טעם זה אם האב מקבל קידושין בשביל בתו אז הוא צריך להתענות.
הנסת הגדולה – בימים שאין מתענים יעשה החופה בשחרית ולא יאכל עד לאחריה.
פת"ש בשם ספר המקנה – אם עושים החופה בלילה יש לסמוך על הטעם הראשון בלבד, ויכול לשתות ולאכול כבר מזמן צאת הכוכבים, כי לא מחמירים בזה יותר מתעניות אחרות, מה גם שזה לא מוזכר בגמרא. ויזהרו לא לשתות משקה משכר עד החופה.
ילקוט יוסף – מנהג עדות המזרח שאין מתענים ואין אומרים וידוי ביום החופה.
כהגה"מ, מרדכי, רש"י ועוד, שאם קידש בטעות וברך ז' ברכות ואח"כ נודע שאלו קדושי טעות, לא מברך שוב אם מחליט מרצון לקדש אותה אח"כ, וסומכים על הברכות הראשונות, כי ברכות לא מעכבות.
בית שמואל – פסק כרמ"א. והוסיף, שגם לא צריך לכתוב כתובה אחרת אם הראשונה קיימת, כי כשם שסומכים על ברכות ראשונות כך סומכים על הכתובה.
פת"ש בשם ספר המקנה – גם ז' ימי המשתה מתחילים משעת חופה ראשונה.
4. נוהגים לעשות החופה תחת כיפת השמים לסימן טוב.
חת"ס – יש לעשות החופה עם כלונסאות בחצר בית הכנסת לסימן ברכה ולקיים מנהג הרמ"א.
ילקוט יוסף – מנהג עדות המזרח לעשות חופה תחת קורת גג.

באר היטב

1. מעמידים החתן לשמאל הכלה, שנאמר "נצבה שגל לימינך"
 2. יש שיטות שונות לאיזה כיוון להעמיד את החתן והכלה, אבל כנה"ג כתב שבזמנינו לא מקפידים להעמיד את החתן והכלה לצד מסוים.
 3. המברך עומד פניו למזרח וכשמגיע לברכת שמח תשמח הופך פניו לכיוון החתן והכלה (מהרי"ל). ויש שאין מדקדקים בזה (כנה"ג).
- פת"ש בשם גרם לשלמה** – ביום שמתענה החתן מתפלל במנחה את כל סדר הוידוי כמו ביום הכיפורים. וה"ה אם זהו ראש חודש או שאר ימים שלא מתענים בהם.
- ברכ"ל, בו איש ח"י, כף החיים, ילקוט יוסף** – נהגו שהחתן מתעטף בטלית משום "ופרשת כנפך על אמתך" אחר הקידושין לפני קריאת הכתובה. ומברך על טלית חדשה ומברך שהחיינו ומכוון על הטלית ועל הכלה. ואם לפני שקיעה מברך גם להתעטף בציצית.